

Тенденції економічного розвитку
та їх інформаційно-облікове забезпечення

УДК: 332. 68.: 631.11

ВПЛИВ ОРЕНДНОЇ ПЛАТИ ЗА ЗЕМЛЮ НА СОБІВАРТІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

Ю.О. Прус

Таврійський державний агротехнологічний університет, м. Мелітополь, Україна

***Анотація.** Охарактеризований вплив різних методик розподілу орендної плати за землею між культурами на собівартість та прибутковість продукції. Пропонуються зміни до методики розподілу загальної суми орендної плати за землю при калькуляції собівартості сільськогосподарської продукції.*

***Ключові слова:** орендна плата за землю, собівартість сільськогосподарської продукції*

Постановка проблеми. Розвиток оренди землі, яка широко використовується в агровиробництві України, вимагає поглиблених наукових досліджень у напрямі визначення впливу орендних відносин на результати господарської діяльності. Це повинне лежати в основі напрямків вдосконалення оренди, в основі прийняття управлінських рішень на мікро- та макрорівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітні аспекти розвитку оренди в системі аграрної економіки досліджені у працях В.Г. Андрійчука, П.І. Гайдуцького, М.Й. Маліка, В.Я. Месель-Веселяка, О.М. Онищенко, П.Т. Саблука, М.М. Федорова, В.В. Юрчишина, та інших вчених. В той же час, значення впливу орендної плати на собівартість продукції рослинництва, способи включення орендної плати до собівартості окремих видів продукції потребують подальшого вивчення.

Ціль роботи. Метою статті є визначення впливу орендної плати за землю на собівартість продукції рослинництва.

Виклад основного матеріалу. Собівартість продукції є важливою інформацією для внутрішніх і зовнішніх користувачів. Як складова собівартості пла-

та за оренду землі в сільськогосподарських підприємствах включається до складу загальновиробничих витрат. В річній звітності (форма 50-сг) відображається орендна плата тільки за земельні паї (землі приватної власності). По землям комунальної та державної власності в цій формі така інформація не надається, а вони в Запорізької області серед орендованих сільськогосподарських угідь у недержавних підприємств складають 4,5%, а у фермерів – 15%. Тому обмежимося аналізом орендної плати за земельні паї. Динаміка її питомої ваги свідчить про певне зменшення впливу орендної плати на формування виробничих витрат, водночас вона залишається вагомим, в тому числі порівняно з середньоукраїнським рівнем. (табл. 1).

Таблиця 1

Вплив орендної плати з земельні паї на формування витрат в сільському господарстві

Показники	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	Відхилення 2007 р. від 2002 р., +/-
Питома вага орендної плати за земельні паї в витратах на виробництво продукції рослинництва, %							
Україна	14,2	13,1	12,5	11,2	9,8	9,1	-5,1
Запорізька область	18,5	17,1	16,6	15,9	14,5	13,7	-4,8
Питома вага орендної плати за земельні паї в витратах на виробництво продукції сільського господарства, %							
Україна	9,4	8,2	8,2	7,0	6,2	5,8	-3,6
Запорізька область	12,2	11,0	11,9	10,6	10,3	10,0	-2,2

Орендна плата за земельні паї в 2002 р була найбільшим елементом виробничих витрат, а в 2007 р. її питома вага та розмір в розрахунку на 1 га поступалися тільки нафтопродуктам (табл. 2.). Не дивлячись на найменший темп приросту, орендна плата значно впливає на зміну виробничих витрат.

За 2002-2007 рр. сукупний індекс витрат на сільськогосподарське виробництво (індекс цін на промислову продукцію та тарифів на послуги, спожиті в сільському господарстві) склав 2,511 [1], а виробничі витрати в цілому виростили

в 2,226 разу. Це означає, що індекс фізичного обсягу витрат становив 0,873, тобто загальний обсяг використаних ресурсів зменшився на 12,7%.

Таблиця 2

Зміна виробничих витрат в рослинництві на 1 га сільськогосподарських угідь (Запорізька область)

Показники	2002 р.		2007 р.		Темп приросту виробничих витрат на 1 га, %	Вплив статей на зміну виробничих витрат на 1 га с.-г. угідь, %
	Виробничі витрати на 1 га, грн.	Структура виробничих витрат, %	Виробничі витрати на 1 га, грн.	Структура виробничих витрат, %		
Витрати на оплату праці	58,78	12,5	126,75	12,1	115,6	14,4
Відрахування на соціальні заходи	1,83	0,4	22,86	2,2	1146,7	4,5
Насіння і посадковий матеріал	56,79	12,0	129,08	12,3	127,3	15,3
Інша продукція сільського господарства	3,42	0,7	2,54	0,2	-25,7	-0,2
Міндобрива	40,68	8,6	124,82	11,9	206,8	17,8
Нафтопродукти	73,27	15,5	172,77	16,5	135,8	21,1
Електроенергія	6,08	1,3	12,81	1,2	110,5	1,4
Паливо	2,03	0,4	0,94	0,1	-53,8	-0,2
Запчастини, ремонтні і будівельні матеріали	37,75	8,0	78,78	7,5	108,7	8,7
Оплата послуг і робіт, виконаних сторонніми організаціями	40,24	8,5	97,75	9,3	142,9	12,2
Амортизація основних засобів	27,33	5,8	74,73	7,1	173,4	10,1
Орендна плата за земельні частки (паї)	87,32	18,5	144,12	13,7	65,0	12,0
Орендна плата за майнові паї	2,32	0,5	1,86	0,2	-20,2	-0,1
Інші витрати	33,53	7,1	59,58	5,7	77,7	5,5
Всього витрат	471,38	100	1049,38	100	122,6	122,6

Орендна плата за земельні паї видається, переважно, сільськогосподарською продукцією – 70-80% її загальної суми, серед якої 85-90% – зерно. Протягом 2002-2007 рр. оцінка зерна в складі натуральної орендної плати зросла на 60,7%, тоді як орендна плата у вартісному виразі - на 65%. Отже, розмір орендної плати у натуральному виразі виріс.

Вплив орендної плати на собівартість відбивається на результатах діяльності агропідприємств: в Запорізькій області за 2002-2007 рр., в середньому, орендна плата зменшує прибуток рослинництва на 71 грн/га, сільського господарства – на 93 грн/га, а підприємства області щорічно отримували прибутку в сіль-

ському господарстві на 100 млн. грн., або майже на 50%, менше, ніж за умови, якби земля була їх власністю.

Відповідно до Методичних рекомендацій з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств [2] витрати по орендній платі за землю, як і інші загальновиробничі витрати рослинництва, розподіляються між об'єктами планування і обліку пропорційно загальній сумі прямих витрат, за винятком вартості насіння, і відносяться на собівартість тільки тієї продукції, яка виробляється в даній бригаді, фермі, цеху чи у відповідній галузі.

Виходячи з цього, пропорції розподілу загальної сума орендної плати між сільськогосподарськими культурами залежать від обсягу прямих витрат (без насіння) в розрахунку на 1 га та посівної площі. Відношення орендної плати до прямих витрат (без насіння) в даному випадку по всіх культурах є однаковим, тому обсяги орендної плати в розрахунку на 1 га залежать від обсягів вказаних витрат на 1 га – по культурам, які мають високі прямі витрати і низьку питому вагу насіння в них, орендна плата на 1 га буде відносно більшою і навпаки.

Перевагою такої методики розподілу орендної плати є її простота і стандартність. Водночас, орендна плата на 1 га по різних культурам у одного і того ж орендаря буде відрізнятися. Для орендодавця це не відіграє жодної ролі, адже середня орендна плата на 1 га загальної посівної площі залишається незмінною. Для орендаря методика розподілу орендної плати, на перший погляд, також не має значення, бо загальні результати по сумі собівартості та сумі прибутку не залежать від методики розподілу загальної суми орендної плати. Але зміна методики її розподілу приведе до зміни собівартості окремих видів продукції, зміни орендарями оцінки прибутковості їх виробництва, а відтак, і до майбутніх змін в посівних площах та обсягах виробництва.

На нашу думку, використання прямих виробничих витрат для розподілу загальної суми орендної плати не зовсім відповідає її економічній сутності. Орендна плата, зафіксована в договорі, має базуватися на оцінці прибутковості землі, яка визначається якістю земельної ділянки, місцем розташування, струк-

турою виробництва, прийнятої орендарем, та враховувати рівень конкуренції за земельні ділянки в регіоні і, що є головними на сучасному етапі, законодавче обмеження мінімального розміру орендної плати. Зміни структури виробництва, які ведуть до зменшення середньої базової прибутковості, є не вигідними орендарю, і навпаки. Такими чином, орендна плата стосується окремої земельної ділянки і залежить, перш за все, від обсягів та структури виробництва на ній (в часі або в просторі).

Орендна плата як частина майбутнього доходу має співвідноситися із земельною ділянкою як засобом виробництва, а не з витратами, які на ній здійснені. Наприклад, на одній з двох однакових за якістю та місцем розташування земельних ділянок наявність перевитрат (пального, мастил тощо) приведе до меншого прибутку і за їх рахунок, і за рахунок більшої орендної плати у випадку використання вказаної методики.

Найбільш точними є варіант, коли на собівартість продукції, яка вирощується на певній земельній ділянці, має відноситися орендна плата, яка нараховується у відповідності з договором по цій ділянці. Якщо на цілісній ділянці вирощується декілька видів продукції, то орендна плата має бути розподілена пропорційно площі, яку займають відповідні культури.

В сучасних умовах оренди земельних паїв у використання орендарем приймається масив чисельністю до 300 окремих земельних ділянок. Орендна плата встановлюється для кожної земельної ділянки відповідно до її нормативної грошової оцінки. Але для окремої земельної ділянки облік продукції не ведеться. Облік обсягів продукції ведеться по полям (не завжди) та культурам, а облік виробничих витрат – тільки по культурам, тому неможливо провести достатньо точну калькуляцію собівартості продукції, вирощеної на окремій земельній ділянці.

Орендар розглядає масив земельних ділянок (паїв), фактично, як ціле – його цікавлять в розрахунку на 1 га середні величини доходу та середні величини витрат, в тому числі і орендної плати.

Таблиця 3

Вплив методики розподілу загальної суми орендної плати на собівартість продукції, 2007 р.

Показники	Урожайність, ц/га	Площа, га	Витрати на сіння, тис. грн.	Прямі виробничі витрати без на сіння, тис. грн.	Питома вага прямих виробничих витрат без на сіння, %	Орендна плата (розподілена відповідно до існуючої методики), тис. грн.	Орендна плата, грн/га		Виробнича собівартість, грн/ц		Відхилення собівартості 1 ц, %
							відповідно до існуючої методики	відповідно до запропонованої методики	відповідно до існуючої методики	відповідно до запропонованої методики	
Кукурудза на зерно	12,5	180	44,2	147,9	3,2	25,7	142,89	144,12	96,81	96,91	0,1
Пшениця	23	1875	256,2	1813,6	39,2	315,5	168,24	144,12	55,31	54,26	-1,9
Жито	15,6	20	2,6	15,3	0,3	2,7	133,07	144,12	65,85	66,56	1,1
Овес	7,8	30	3,2	14,2	0,3	2,5	82,33	144,12	84,88	92,81	9,3
Ячмінь	9,9	1240	153,0	735,2	15,9	127,9	103,13	144,12	82,77	86,91	5,0
Насіння соняшника	11	1870	281,7	1524,0	32,9	265,1	141,75	144,12	100,67	100,89	0,2
Соя	11,4	95	14,8	115,1	2,5	20,0	210,76	144,12	138,47	132,62	-4,2
Ріпак	12,4	265	35,8	231,9	5,0	40,3	152,19	144,12	93,72	93,07	-0,7
Овочі відкритого ґрунту	106,5	9	5,3	29,7	0,6	5,2	574,71	144,12	41,98	37,94	-9,6
Всього	х	5584	796,8	4626,9	100	804,8 ¹⁾	144,12	144,12	х	х	х

Примітка: ¹⁾ – нормативна грошова оцінка 1 га - 9447 грн., орендна плата - 1,5256% від нормативної грошової оцінки

Тому для розподілу загальної суми орендної плати більш доцільно використовувати методику розподілу суми фіксованого сільськогосподарського податку – пропорційно до площ сільськогосподарських угідь (ріллі, сіножатей, пасовищ, багаторічних насаджень та перелогів), зайнятих відповідними культурами. В результаті орендна плата за 1 га ріллі по різних культурах буде однаковою. Вплив зміни методики розподілу суми орендної плати між культурами покажемо на усереднених даних по Запорізькій області (табл.3).

Найбільші відхилення собівартості при зіставленні різних методик спостерігаються по овочам, вівсу, ячменю та сої. Саме по цих культурах прямі виробничі витрати без насіння на 1 га найбільше відрізняються від їх середнього рівня. Напрямок відхилення (зростання або збільшення) собівартості при використанні другої методики також обумовлюється співвідношенням прямих витрат без насіння по окремій культурі і в середньому – якщо по культурі витрати більші, ніж середні, то буде зменшення собівартості, і навпаки.

Отже, якщо вказані витрати по культурах мають невисоку варіацію, то зміни в собівартості 1 ц в залежності від методики розподілу орендної плати будуть незначними. Аналіз прямих виробничих витрат на 1 га без насіння по культурах, які займають основну частку посівних площ (пшениця, ячмінь та соняшник), по областях України показує, що часто коефіцієнт варіації становить 20-25%. Це означає, що оцінка результативності виробництва окремих культур значно залежатиме від методики розподілу орендної плати. Так, в Запорізькій області по пшениці прибуток на 1 га збільшиться на 6%, або на 24,1 грн., по овочам – на 11% та 430,6 грн., по сої – на 11% та 66,6 грн. відповідно (табл. 4). Прибуток по житу та насінню соняшнику зменшується, а збитковість ячменю, вівса та кукурудзи на зерно – зростає, що характеризується відповідними змінами і в рівнях рентабельності. Звідси слідує, що агровиробники вже дещо по-іншому будуть оцінювати можливі напрямки інвестування коштів, встановлювати вже іншу структуру посівних площ.

Висновки. З метою більш точної калькуляції собівартості продукції рослинництва загальну суму орендної плати за земельні паї доцільно розподіляти

Вплив методики розподілу загальної суми орендної плати
на прибутковість виробництва, 2007 р.

Показники	Виручка, грн/га	Прибуток, грн/га			Рентабельність, %		
		відпо- відно до іс- ную- чої мето- дики	відпо- відно до за- пропо- нованої мето- дики	Від- хи- лен ня, +/-	відпо- відно до іс- ную- чої мето- дики	відпо- відно до за- пропо- нованої мето- дики	Ві- дхи лен ня, +/-
Кукурудза на зерно	971,25	-238,9	-240,1	-1,2	-19,7	-19,8	-0,1
Пшениця	1667,27	395,1	419,2	24,1	31,1	33,6	2,5
Жито	1286,38	259,1	248,1	-11,1	25,2	23,9	-1,3
Овес	521,04	-141,1	-202,9	-61,8	-21,3	-28,0	-6,7
Ячмінь	682,80	-136,6	-177,6	-41,0	-16,7	-20,6	-4,0
Насіння соняшника	2023,23	915,9	913,5	-2,4	82,7	82,3	-0,4
Соя	2208,75	630,2	696,8	66,6	39,9	46,1	6,2
Ріпак	1956,84	794,7	802,8	8,1	68,4	69,6	1,2
Овочі відкритого грунту	8336,82	3865,8	4296,4	430,6	86,5	106,3	19,9
В середньому	1571,61	456,19	456,19	0,0	40,90	40,90	0,0

пропорційно площі, що займають сільськогосподарські культури/. В майбутньому, в зв'язку з поступовим укрупненням земельної власності та переходом на ринкові принципи встановлення орендної плати, які, зокрема, будуть враховувати місце розташування земельної ділянки, зросте відмінність в орендній платі за окремі земельні ділянки. Тому орендарям доцільно буде проводити калькуляцію собівартості видів продукції рослинництва стосовно таких ділянок, що на базі інформації про прибутковість дозволить і оптимізувати структуру посівних площ, і визначатися із їх загальним розміром.

Література.

1. Статистичні збірники “ Сільське господарство України ” за 2006 р. (С.56) та 2007 р. (С.58)
2. Наказ Міністерства аграрної політики України № 132 від 18 травня 2001 р.

Аннотация. Охарактеризовано влияние разных методик распределения арендной платы за землю между культурами на себестоимость и прибыльность продукции. Предлагаются изменения к методике распределения общей суммы арендной платы за землю при калькуляции себестоимости сельскохозяйственной продукции

Ключевые слова: арендная плата за землю, стоимость сельскохозяйственной продукции

Summary. Influence of different techniques of distribution of a rent for the land between cultures on cost and profitability of production is characterized. Changes for a technique of distribution of a total sum of a rent for the land are offered at accounting cost of agricultural production

Key words: a rent for the land, cost of agricultural production